1S8

HH1

D.El.Ed. Examination
JUNE, 2018
MODEL ANSWER AND SCHEME OF MARKING
Second Year (2016 Revised Syllabus)
SOCIAL STUDY PEDAGOGY
(Marathi Medium)
Time : 3.00 to 5.00 Hrs.

Date : 9/6/2018 (16 Pages) Max. Marks : 40

भाग-1

इतिहास अध्ययन-अध्यापनशास्त्र (20 गुण)

1. (अ) चूक की बरोबर : 2

(1) चूक

(2) बरोबर.

(ब) रिकाम्या जागा भरा : 2

(1) हेरोडोटस

(2) संख्यात्मक.

2. *60* ते *80* शब्दांत उत्तरे लिहा : 6

(1) व्यवहारात वस्तुरूपाने देवाणघेवाण. 2

स्पष्टीकरण-प्राचीन काळात जेव्हा चलन अस्तित्वात नव्हेत त्यावेळी वस्तूच्या मोबदल्यात वस्तू याप्रमाणे व्यवहार होत असत.

(अर्थ 1 गुण, स्पष्टीकरण 1 गुण)

(2) दृक्‌श्राव्य साधने : 2

(*i*) दूरदर्शन

(*ii*) चलचित्रपट

(*iii*) फिल्म

(*iv*) व्हिडिओ

(*v*) संगणक.

(कोणतेही 4 साधने 2 गुण)

(3) इतिहास विषय संरचना :

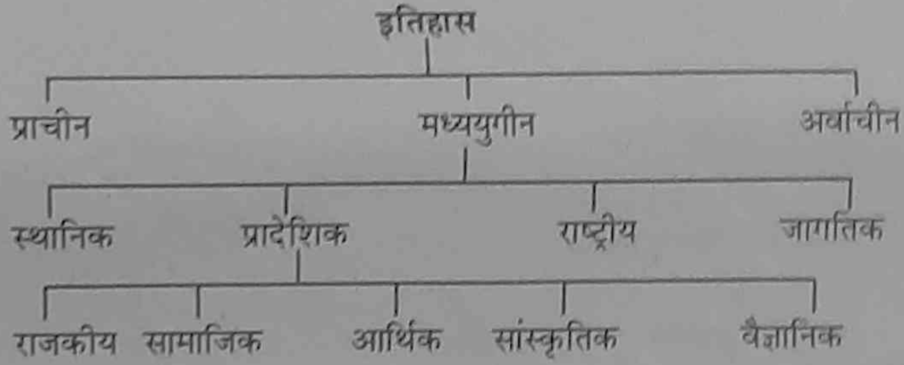

(कोणतीही एक त्रिमितीय संरचनेची आकृती = 2 गुण)

3. ***120* ते *160* शब्दांत उत्तरे लिहा :**

(1) **चांगल्या पाठ्यपुस्तकाचे निकष :**

(*i*) अचूक निकष

(*ii*) सोपी मांडणी

(*iii*) सोपी व शुद्ध भाषा

(*iv*) अद्ययावत माहिती

(*v*) आकर्षक रचना

(*vi*) आकर्षक चित्रे, नकाशे, तक्ते, आलेख

(*vii*) उत्तम स्वाध्याय

(*viii*) ज्ञानार्जनाला उत्सुक करणारे.

(कोणतेही 6 निकष स्पष्टीकरणासह = 3 गुण)

किंवा

नागरिकशास्त्र विषयाची सर्वसामान्य उद्दिष्टे :

(*i*) विद्यार्थ्यांमध्ये भारतीयत्वाची जाण निर्माण करणे.

(*ii*) संविधानात्मक मूल्य समजून घेण्यास मदत करणे.

(*iii*) सामाजिक जबाबदारीबद्दल जाणीव निर्माण करणे.

(*iv*) शासनाच्या कार्यवाहीची स्थूल आळेख करून देणे.

(*v*) आंतरराष्ट्रीय शांतता, सामंजस्य यांच्या आवश्यकतेसाठी जाण निर्माण करणे.

(*vi*) समाजाची व निरनिराल्या संस्थांची ओळख निर्माण करणे.

(*vii*) सामाजिक आणि आर्थिक संस्थांची जाण निर्माण करणे.

(याप्रमाणे प्रत्येक उद्दिष्ट ½ गुण, 6 उद्दिष्टे अपेक्षित)

(2) **घटक नियोजन :** 3

वार्षिक नियोजनात असलेल्या प्रत्येक घटकाला दिलेल्या तासिका निश्चित केल्या नंतर त्या घटकात येणाऱ्या प्रत्येक बाबींचे नियोजन.

(याप्रमाणे कोणतेही **एक** व्याख्या 1 गुण)

आवश्यकता :

(*i*) अध्यापनात सलगता येण्यासाठी.

(*ii*) उद्दिष्टे साध्य होण्यासाठी.

(*iii*) घटकाची व्याप्ती लक्षात येण्यासाठी.

(*iv*) पाठ नियोजनाला योग्य दिशा देण्यासाठी.

(*v*) सर्वांगीण विकासासाठी.

(*vi*) वेळेचा अपव्यय टाळण्यासाठी.

(*vii*) अध्ययन-अध्यापन प्रभावी होण्यासाठी.

(*viii*) अध्यापन साहित्य नियोजनासाठी.

(कोणतेही **चार** मुद्दे स्पष्टीकरणासह 2 गुण)

किंवा

वार्षिक नियोजन :

'विषयाच्या अध्यापनाची उद्दिष्टे, अध्यासक्रमातील घटक, वर्षभरातील अध्यापनाच्या अपेक्षित तासिका व मूल्यमापन इ. विचार करून वर्षारंभी केलेले नियोजन म्हणजे वार्षिक नियोजन होय.

'संबंधित विषयाच्या अभ्यासक्रमातील विविध घटकांतून साध्य करावयाची उद्दिष्टे आणि त्याद्वारे विद्यार्थ्यांमध्ये घडवून आणावयाचे वर्तन बदल यांचा क्रमाने तयार केलेला आराखडा म्हणजे वार्षिक नियोजन होय.

(कोणतीही एक व्याख्या 1 गुण)

आवश्यकता :

(*i*) उद्दिष्टे, अभ्यासक्रम, पाठ्यक्रम, शै. साहित्य, अध्ययन अनुभव याक्रमाने नियोजनासाठी.

(*ii*) इष्ट वर्तन बदल घडवून आणण्यासाठी.

(*iii*) श्रम वेळ यांची बचत

(*iv*) संदर्भग्रंथ वाचनासाठी

(*v*) अध्यापन प्रभावी होण्यासाठी

(*vi*) योग्य मूल्यमापनाच्या नियोजनासाठी.

(याप्रमाणे प्रत्येक मुद्दा ½ गुणासाठी 4 मुद्दे अपेक्षित)

4. ***200* ते *250* शब्दांत उत्तर लिहा :** 4

शिक्षक गुणवैशिष्ट्ये :

(*i*) प्रभावी व्यक्तिमत्व

(*ii*) नाट्यीकरणाची कला

(*iii*) आजन्म विद्यार्थी

(*iv*) विषयाचे सखोल ज्ञान

(*v*) संग्रहवृत्ती

(*vi*) प्रवासाची आवड

(*vii*) वस्तुनिष्ठ दृष्टीकोण

(*viii*) संशोधनाची दृष्टी

(*ix*) धर्मातीतता व पक्षातीतता

(*x*) विनोदवृत्ती

(*xi*) इतिहास विषयाबद्दल प्रेम.

(याप्रमाणे कोणतेही 8 गुणवैशिष्टे स्पष्ट करणे)

किंवा

संविधान तक्ता व्याख्या :

'संविधान तक्ता हे नियोजित स्थितीचे अगदी बारीक तपशील असलेले संकल्पचित्र असते. शिक्षणातील मूल्यमापन प्रक्रियेच्या योजनेतील सर्व बारीक सारीक तपशील दर्शविणारा आराखडा म्हणजे संविधान तक्ता होय'.

'प्रमुख घटक, उपघटक, त्यांची उद्दिष्टे, उद्दिष्टप्राप्तीसाठी व विद्यार्थी वर्तनात अपेक्षित बदल घडविण्यासाठी केलेले अध्यापन, विद्यार्थ्यांनी प्राप्त केलेले ज्ञान व कौशल्य यांची चाचणी घेण्यासाठी तयार केलेला असतो त्यालाच संविधान तक्ता म्हणतात.

(कोणतीही व्याख्या 1 गुण)

संविधान तक्ता :

उद्दिष्टे	ज्ञान			आकलन			उपयोजन			कौशल्य			एकूण
उपघटक	दी	ल	व	दी	ल	व	दी	ल	व	दी	ल	व	
भौतिक साधने	–	–	1(1)	–	2(1)	1(1)	–	2(1)	1(1)	–	2(1)	–	9(6)
लिखित साधने	–	–	1(1)	–	–	–	–	2(1)	–	–	3(1)	–	6(3)
मौखिक साधने	–	–	1(1)	–	–	–	4(1)	–	–	–	–	–	5(2)
एकूण	–	–	3(3)	–	2(1)	–	4(1)	4(2)	1(1)	–	5(2)	–	20(11)
				–	3(2)			9(4)			5(2)		20(11)

(याप्रमाणे कोणत्याही घटकावर सर्व नोंदीसह 3 गुण)

भाग-2

भूगोल अध्ययन-अध्यापनशास्त्र (20 गुण)

5. (अ) *एका* वाक्यात उत्तरे लिहा : 2

(1) सतत होणारे मूल्यमापन म्हणजे सातत्यपूर्ण मूल्यमापन होय. 1

(2) GIS चा सर्वप्रथम वापर कनडामध्ये केला गेला. 1

(ब) रिकाम्या जागी योग्य शब्द : 2

(1) घटक पद्धत 1

(2) कॉडवेल कुक. 1

6. *60* ते *80* शब्दांत उत्तरे : 6

(1) **निरीक्षण पद्धतीचे फायदे :** 2

(*i*) निरीक्षणामुळे ज्ञान पक्के होते.

(*ii*) संबोध नि:संदिग्ध होतात.

(*iii*) वस्तुनिष्ठ ज्ञान वाढते.

(*iv*) निरीक्षण शक्ती वाढीस लागते.

(*v*) तुलना करणे, निरीक्षण करणे या सारख्या क्षमता वाढविता येतात.

(*vi*) विचारप्रक्रियेस चालना मिळते, त्रुटी दूर होतात.

(वरीलप्रमाणे **चार** मुद्दे, प्रत्येकी ½ गुण)

(2) **नकाशाची अंगे :** 2

(*i*) नकाशाचे शीर्षक व उपशीर्षक

(*ii*) दिशा

(*iii*) प्रमाण

(*iv*) प्रक्षेपण

(*v*) सांकेतिक खुणा आणि चिन्हे

(*vi*) सूची.

(नकाशाची चार अंगे 2 गुण)

(3) **घटक नियोजनाचा आराखडा :** 2

घटक नियोजन

घटक–सामान्य भूगोल विषय–भूगोल तासिका–3 इयत्ता 6वी :

तासिका	घटक	उपघटक	आशय पृथक्करण	उद्दिष्टे स्पष्टीकरण	अध्ययन अनुभूती	शै. साधने	मूल्यमापन

(वरीलप्रमाणे आराखड्यास 2 गुण)

7. *120* ते *160* शब्दांत लिहा : 6

(1) **क्रीडन पद्धतीचे फायदे :** 3

(*i*) विद्यार्थ्यांना शिक्षण कंटाळवाणे, रूक्ष त्रासदायक न वाटता आनंददायक वाटते.

(*ii*) विद्यार्थ्यांच्या मनात जिज्ञासा निर्माण होते.

(*iii*) मिळणारे अनुभव दीर्घकाळ टिकणारे असतात.

(*iv*) विद्यार्थ्यांचा उस्फूर्त प्रतिसाद.

(*v*) आत्मविष्काराची संधी मिळते.

(*vi*) वर्गनियंत्रणाची गरज नाही.

क्रीडन पद्धतीच्या मर्यादा :

(*i*) सर्व पाठ्यांशाला ही पद्धत उपयुक्त नाही.

(*ii*) शिक्षक सृजनशील असेल तरच प्रभावी.

(*iii*) सर्व विषयभाग या पद्धतीने शिकवता येत नाही.

(*iv*) विषयातील खोली वाढत जाते तेव्हा क्रीडन पद्धती कमी पडते.

(*v*) शिक्षकांना फार पूर्वतयारी, पूर्वविचार करावा लागतो.

(वरीलप्रमाणे तीन फायदे-प्रत्येकी ½ गुण-एकूण 1½ व तीन मर्यादा-प्रत्येकी ½ गुण-एकूण 1½)

किंवा

भूगोल प्रयोगशाळेची गरज :

(*i*) अध्ययनसाहित्य नीट ठेवण्यासाठी.

(*ii*) वेळेवर साहित्य उपलब्ध होणे.

(*iii*) साहित्याची हानी नाही.

(*iv*) आकृत्या काढणे.

(*v*) भौगोलीक वातावरणाची निर्मिती.

(*vi*) जबाबदारीची जाणीव.

(*vii*) साहित्य निर्मितीसाठी खास जागा.

(*viii*) भूगोलाचे खास साहित्य ठेवणे.

(*ix*) तंत्रज्ञानाचा वापर

(*x*) विविध अध्यापन पद्धतींचा वापर

(*xi*) शिक्षकांचा व्यासंग वाढविणे

(*xii*) आनंददायी वातावरण निर्मिती

(*xiii*) अनौपचारिक व सहाध्यायी शिक्षण शक्य.

(वरीलप्रमाणे सहा मुद्दे स्पष्टीकरणासह 3 गुण)

(2) **इयत्ता 6वी ते 8वीच्या भूगोल अध्यापनातून साध्य होणारी उद्दिष्टये : 3**

(*i*) विज्ञान व तंत्रज्ञान यांच्या साहाय्याने नैसर्गिक साधनसंपत्तीचा उपयोग करून जीवनमान उंचावणे.

(*ii*) आंतरराष्ट्रीय सामंजस्य वाढविण्यासाठी विविध भागातील लोकांच्या राहणीमानाच्या पद्धतीतील विविधता समजून घेणे.

(*iii*) पर्यावरणाचा ऱ्हास टाळण्सासाठी नैसर्गिक साधनसंपत्तीचा योग्य वापर करणे.

(*iv*) जगाच्या नकाशांद्वारे निरनिराळ्या देशांचे स्थान आंतरराष्ट्रीय व्यापारामध्ये आर्थिक उत्पादनाच्या वितरणाचे आकलन होण्यास मदत.

(*v*) राष्ट्रीय व आंतराष्ट्रीय सहकार्यातून राष्ट्राचा विकास.

(*vi*) जगाची तोंडओळख करून देणे.

(वरीलप्रमाणे कोणतीही **तीन** उद्दिष्टे – 3 गुण)

किंवा

उच्च प्राथमिक स्तरांवरील अभ्यासक्रमात भूगोलाच्या खालील शाखांचा समावेश :

भूगोलाच्या शाखा

- प्राकृतिक
  1. भूरूपशास्त्र
  2. हवामानशास्त्र
  3. सागरशास्त्र
  4. प्राणीशास्त्र
  5. वनस्पतीशास्त्र
- मानवी भूगोल
  - आर्थिक
    1. उद्योगधंदे
    2. वाहतूक
    3. साधनसंपत्ती
    4. कृषी
    5. व्यापार
  - सामाजिक
    1. पर्यावरणीय भूगोल
    2. ग्रामीण भूगोल
    3. राजकीय भूगोल
    4. नागरी भूगोल

(वरीलप्रमाणे उत्तरास 3 गुण)

8. *200* ते *250* शब्दांत उत्तरे : **4**

संविधान तक्ता :

उपघटकानुसार गुणविभागणी

अ.क्र	उपघटक	गुण	शेकडा गुण
1.	हवा व हवामान	6	30%
2.	तापमान	6	30%
3.	महासागराचे महत्व	8	40%
	एकूण	20	100%

उद्दिष्टानुसार गुणविभागणी

अ.क्र	उद्दिष्टे	गुण	शेकडा गुण
1.	ज्ञान	4	20%
2.	आकलन	11	55%
3.	उपयोजन	2	10%
4.	कौशल्य	3	15%
	एकूण	20	100%

प्रश्नप्रकारानुसार गुणविभागणी

अ.क्र	उपघटक	गुण	शेकडा गुण
1.	वस्तुनिष्ठ	4	20%
2.	लघुत्तरी	10	50%
3.	दीर्घोत्तरी	6	30%
	एकूण	20	100%

संविधान तक्ता

अ.क्र.	घटक उपघटक नाव	ज्ञान			शैक्षणिक उद्दिष्टे आकलन			उपयोजन			कौशल्य			एकूण गुण
		व	ल	दी	व	ल	दी	व	ल	दी	व	ल	दी	
1.	हवा व हवामान	1 (1)				4 (2)		1 (1)						6
2.	तापमान					2 (1)		(1) (1)					3 (1)	6
3.	महासागर महत्त्व	1 (1)				4 (2)	3 (1)							8
	एकूण	2	–	–	–	10	3	2					3	20

कंसातील अंक प्रश्न संख्या व कंसाबाहेरील आकड़े गुण दर्शवितात.

(वरील 4 तक्त्यांना 4 गुण द्यावेत)

भूगोल विषयासाठी पडताळा सूची (नकाशावाचनासाठी) विद्यार्थ्यांची नावे :

अ.क्र.	निरीक्षणाचे घटक	सचिव	सारा	हेमा	राधा
1.	दिशानुसार नकाशावाचन करतो	✓	×	✓	✓
2.	नकाशावाचनात सांकेतिक चिन्हाचा वापर करतो	✓	✓	✓	✓
3.	सूचीनुसार अर्थ लावतो	×	✓	×	✓
4.	नकाशावाचन न अडखळता करतो	✓	✓	✓	✓
5.	नकाशावाचनासाठी पॉईंटरचा वापर	✓	×	✓	✓
6.	नकाशावरील प्रमाणावरून जमिनीवरील अंतर सांगतो	✓	✓	×	✓

(4 मुद्द्यांचा विचार करून पडताळासूची तयार करणे – 4 गुण)